

Αρχαία Ελληνικά Προσανατολισμού • Κύκλος μαθημάτων Β' Λυκείου
Κλείδα για το Διαγώνισμα της 3^{ης} Ιανουαρίου 2024

Διδαγμένο Κείμενο

A. 1 μονάδα για κάθε χαρακτηρισμό + 1 για κάθε χωρίο

1. Λάθος	«τούτων δ' επικίνδυνός ἐστιν ἡ χρῆσις, ... ἀπεργάζεται τοῖς μὴ δεόντως αὐτοῖς χρωμένους»
2. Σωστό	«Φιλοσοφητέον ἄρα ἡμῖν, ... ὀρθῶς πολιτεύεσθαι καὶ τὸν ἑαυτῶν βίον διάξειν ὠφελίμως»
3. Λάθος	«δεῖ τοίνυν ὀρέγεσθαι τῆς ἐπιστήμης κταῖσθαι τ' αὐτὴν καὶ χρῆσθαι αὐτῇ προσηκόντως»
4. Σωστό	«Εἰ ... τὴν ὀρθότητα καὶ ἡ τῷ λόγῳ χρωμένη καὶ ἡ τὸ ὄλον ἀγαθὸν θεωροῦσα, ... φιλοσοφία»
5. Σωστό	«ὥς ... τὴν ὀρθὴν κρίσιν καὶ τὴν ἀναμάρτητον ἐπιτακτικὴν φρόνησιν ἐν ἑαυτῇ περιεχούσης.»

B1. [1 μονάδα x 2 σημεία (°) : 2 μονάδες] + [2 μονάδες x 4 σημεία (●) : 8 μονάδες], σύνολο = 10 μονάδες

- ο Στην 9^η παράγραφο του Προτρεπτικού παρατίθενται διαφορετικά πεδία γνώσεων (**ἐπιστήμια**), το καθένα με διαφορετική στόχευση. Αν ο άνθρωπος θέλει να συγκλίνουν όλα αυτά στην επίτευξη ενός κεντρικού στόχου (**κυρίως ἀγαθοῦ**), οφείλει να υποτάξει όλες τις επιμέρους γνώσεις (επιστήμες) σε μία κεντρική καθοδήγηση, αυτήν της φιλοσοφίας. Για την επίτευξη του στόχου αυτού διαθέτει αφενός τον **ορθό λόγο**, την **ἐπιστήμη**, όπως την είδαμε στο προηγούμενο απόσπασμα, πριν δηλαδή από την κατάταμήσή της σε επιμέρους επιστητά (=διακριτά πεδία γνώσης), αφετέρου τη **θέαση του τέλους της**.
- ο Ο όρος **ἐπιστήμη** αναφέρεται σε κάθε γνώση, τεχνική επιδεξιότητα, ικανότητα αυτού που γνωρίζει καλά, του ειδήμονα, του γνώστη σε ένα τομέα του πρακτικού ή του θεωρητικού βίου. Προφανώς, δεν έχει εδώ τη σημασία της συστηματικής γνώσης που προκύπτει μέσα από μια συλλογιστική διαδικασία και από τα πορίσματα της αντικειμενικής έρευνας.
- Η γνώση μπορεί να ταξινομηθεί σε διάφορα επίπεδα με διαφορετικό στόχο το καθένα:
A) γνώση που παράγει (ἐπιστήμια ποιῶσαι ἕκαστον τῶν πλεονεκτημάτων ἐν τῷ βίῳ) **και γνώση που χρησιμοποιεί τα αγαθά της ζωής** (αἱ χρώμεναι ταύταις)
B) είδη γνώσης που υπηρετούν και είδη που επιτάσσουν (αἱ ὑπηρετοῦσαι - αἱ ἐπιτάττουσαι).
- Τα είδη αυτά εκπροσωπούν το μεγαλύτερο βαθμό της γνώσης και σε αυτά βρίσκεται το καθαυτό αγαθό – ο κεντρικός στόχος. Ο τρόπος σκέψης του Αριστοτέλη είναι **τελεολογικός**. Ο φιλόσοφος αναγνωρίζει σε κάθε τομέα της πραγματικότητας τη λειτουργία κάποιου τέλους (: σκοπού). Έτσι και οι αντίστοιχες επιστήμες, που ερευνούν τα ποικίλα πεδία του πραγματικού, μελετούν πώς τα επιμέρους στοιχεία υπηρετούν την πραγμάτωση ενός γενικότερου σκοπού.
- Οι **ἐπιστήμες** αποβλέπουν στην βελτίωση του ανθρώπινου βίου μέσα από τα πλεονεκτήματα που η καθεμιά προσφέρει, σε μια σχέση **αλληλεξάρτησης – αλληλοσυμπλήρωσης**: άλλες επιστήμες αξιοποιούν προσφέρουν τα χρήσιμα για τη ζωή και άλλες επιστήμες καθορίζουν τον τρόπο με τον οποίο αυτά χρησιμοποιούνται. Ακόμη, άλλες **ἐπιστήμες είναι βοηθητικές και άλλες ηγεμονεύουν και καθοδηγούν** όλες τις προηγούμενες. Οι **ἐπιστήμες θα αξιοποιηθούν για να εξασφαλίσουν για τον άνθρωπο τη βελτίωση του βίου του και θα τον καθοδηγήσουν στο δρόμο που οδηγεί στο αγαθό**.
- **κυρίως ἀγαθόν** [/ ὄλον ἀγαθόν]: Ο Αριστοτέλης ορίζει το ἀγαθόν ως το **τέλος, τον σκοπό μιας σειράς ανθρώπινων πράξεων**. **Κυριολεκτικό** και ολικό ἀγαθόν είναι εκείνο που δεν αποτελεί μέσο για την επίτευξη ενός επόμενου σκοπού, αλλά είναι ο απώτατος σκοπός και η τελική κατάληξη του ανθρώπινου βίου. **Κατά τον Αριστοτέλη το κατεξοχήν ἀγαθόν είναι η ευδαιμονία**. Η σύνδεση του «αγαθού» με την έννοια του τέλους είναι παρούσα στο σύνολο του αριστοτελικού έργου. Η ηθική φιλοσοφία διέπεται από έναν έντονο τελεολογικό χαρακτήρα.

B2. 1 μονάδα x 10 σημεία (●) = 10 μονάδες

[Κάθε δραστηριότητα οφείλει να δίνει τον λόγο ύπαρξής της, όσο και αν το κριτήριο της άμεσης ωφελιμότητας δεν μπορεί να είναι το μοναδικό. Ο Αριστοτέλης στον Προτρεπτικό του αναγνωρίζει ότι όλοι οι άνθρωποι επιθυμούν εφικτά και ωφέλιμα πράγματα και προσπαθεί να καταδείξει ότι η φιλοσοφία είναι ένα από αυτά. Γι' αυτό προτρέπει να φιλοσοφούμε, ως προς τον κοινωνικό και πρακτικό βίο, γιατί έτσι θα αποκτήσουμε και θα χρησιμοποιήσουμε ένα σημαντικότατο αγαθό.]

Η ανασύνθεση του αποσπάσματος 8 εν είδει επαγωγικού συλλογισμού έχει ως εξής:

- 1η προκείμενη: **Το σώμα μας και όσα σχετίζονται με αυτό είναι όργανα** («τὸ σῶμα καὶ τὰ περὶ τὸ σῶμα, καθάπερ ὄργανά τινα ὑπόκειται»).
- 2η προκείμενη: **Όλα τα όργανα μπορούν να χρησιμοποιηθούν με τρόπο καλό και ωφέλιμο ή με τρόπο κακό και βλαπτικό** («τούτων δ' ἐπικίνδυνός ἐστιν ἢ χρῆσις καὶ πλέον θάτερον ἀπεργάζεται τοῖς μὴ δεόντως αὐτοῖς χρωμένοις»).
- 3η προκείμενη: **Η φιλοσοφία μάς διδάσκει τον καλό και ωφέλιμο τρόπο χρήσης των διαφόρων οργάνων** («Δεῖ τοίνυν ὀρέγεσθαι τῆς ἐπιστήμης κτᾶσθαι τε αὐτὴν καὶ χρῆσθαι αὐτῇ προσηκόντως, δι' ἧς πάντα ταῦτα εὐθυσόμεθα»)
- **Συμπέρασμα: Πρέπει να φιλοσοφούμε** («Φιλοσοφητέον ἄρα ἡμῖν»).

[Ο Αριστοτέλης προβάλλει την αναγκαιότητα της φιλοσοφίας στην πολιτική και κοινωνική πραγματικότητα, ανάγοντας έτσι την πολιτική στη φρόνηση και στη γνώση. Έχοντας κατά νου στο πρώιμο ακόμη στάδιο της σκέψης του την ισοδυναμία της φρόνησης με τη φιλοσοφική γνώση, προσλαμβάνει τον ενάρετο βίο ως αποτέλεσμα της θεωρητικής γνώσης, συνδέοντας την αρετή με την πράξη μέσω της γνώσης. Η δύναμη της γνώσης είναι αυτή που κατευθύνει το σώμα, με αποτέλεσμα να συνδέεται αυτή με την ορθή κρίση, το «βουλευέσθαι». Έτσι ο άνθρωπος και κυρίως ο πολιτικός θα μπορεί να διακρίνει το αγαθό από το κακό.]

- Με επαγωγικό συλλογισμό ο Αριστοτέλης καταλήγει στη θέση ότι πρέπει να φιλοσοφούμε, **εάν πρόκειται να πολιτευόμαστε σωστά και να ζήσουμε τη ζωή μας με ωφέλιμο τρόπο**. Τονίζεται συνεπώς η **αξία της φιλοσοφίας για τη ζωή**, καθώς τονίζεται ότι η κατοχή της φιλοσοφίας από τον πολιτικό εξασφαλίζει όχι μόνο την προνομιακή θέση του μέσα στην πολιτεία, αλλά και την εγκυρότητα της ικανότητάς του να πολιτεύεται.
- **πολιτεύομαι**: Στην κύρια σημασία του το ουσιαστικό πολιτεία δηλώνει τον τρόπο ζωής μέσα στην πόλη, ενώ το ρήμα πολιτεύομαι σημαίνει τη σχέση του ελεύθερου πολίτη με την κοινωνία στην οποία ζει, τον τρόπο με τον οποίο αυτός εντάσσεται στη δημόσια ζωή.
- Ο Σωκράτης εξηγεί στο συνομιλητή του ότι τα αγαθά δεν είναι από μόνα τους, αυτά τα ίδια, καλά. Όταν υποκινούνται από την αμάθεια μπορούν να γίνουν τα χειρότερα κακά, ενώ αντίθετα όταν υπηρετούν τη φρόνηση και τη γνώση μπορούν να γίνουν τα μεγαλύτερα αγαθά. Συνεχίζει λέγοντας πως επειδή όλοι οι άνθρωποι επιδιώκουν την ευτυχία χρειάζεται για να την κατακτήσουν να χρησιμοποιούν με σωστό τρόπο τα αγαθά που έχουν στη διάθεσή τους.
- Ο **σωστός τρόπος χρήσης των πραγμάτων υποδεικνύεται σύμφωνα με τον φιλόσοφο από τη γνώση**. Επομένως ο άνθρωπος πρέπει να κάνει τα πάντα για να γίνει **όσο το δυνατό σοφότερος**.
- Η **συλλογιστική πορεία του Αριστοτέλη θυμίζει εκείνη του Σωκράτη**. Πιο συγκεκριμένα, και οι δυο αναφέρονται στις αρνητικές επιπτώσεις που απορρέουν από την κακή χρήση των μέσων για τη ζωή (**όργανα** τα ονομάζει ο Αριστοτέλης, **αγαθά** ο Σωκράτης).
- Επιπλέον και οι δυο στοχαστές υποστηρίζουν ότι η γνώση και η φρόνηση είναι αυτές οι οποίες υποδεικνύουν τον σωστό τρόπο χρήσης των μέσων της ζωής. **Επομένως καταλήγουν και οι δύο στο ότι ο άνθρωπος πρέπει να επιζητά τη γνώση – μέσω της φιλοσοφίας- αν θέλει να είναι ευτυχισμένος τόσο στον ιδιωτικό όσο και στη δημόσια ζωή του**.

B3. (5 λέξεις x 2 μονάδες = 10 μονάδες)

- (α) Θεόφραστο (β) Λύκειο (γ) 323
(δ) Ερμία (ε) παγκάλη, (: πανέμορφη).

B4.α. Ζητούνται απλά επίθετα σε -ικός, ένα (1) για καθεμιά από τις λέξεις του κειμένου. Στο κάθε επίθετο θα πρέπει να διατηρείται η σημασία που έχει η δοθείσα λέξη στο κείμενο:

▪ **βιωτικός¹, δεοντικός, ποιητικός, δυνητικός** (4 λέξεις x 1 μονάδα = 4 μονάδες)

β. Ζητούνται σύνθετα θηλυκά ουσιαστικά σε -ια, ένα (1) για καθεμιά από τις λέξεις του κειμένου:

▪ **αχρηστία, ανεργία / αεργία, ακρισία / αδιακρισία** (3 λέξεις x 2 μονάδες = 6 μονάδες)

Αδίδακτο κείμενο

Γ1. Λυσίας, κατά Αλκιβιάδου λιποταξίου Α', (14), §§ 11-12.

Μονάδες 20

Πρωτότυπο κείμενο	Νεοελληνική απόδοση
<p>θαυμάζω δέ, ὦ ἄνδρες δικασταί, εἶ τις ἀξιοῖ, ἔάν μὲν τις προσιόντων τῶν πολεμίων τῆς πρώτης τάξεως τεταγμένος τῆς δευτέρας γένηται, τούτου μὲν δειλίαν καταψηφίζεσθαι, ἔάν δέ τις ἐν τοῖς ὀπλίταις τεταγμένος ἐν τοῖς ἵππευσιν ἀναφανῆ, τούτῳ συγγνώμην ἔχειν. καὶ μὲν δὴ, ὦ ἄνδρες δικασταί, ἡγοῦμαι δικάζειν ὑμᾶς οὐ μόνον τῶν ἑξαμαρτανόντων ἕνεκα, ἀλλ' ἵνα καὶ τοὺς ἄλλους τῶν ἀκοσμοῦντων σωφρονεστέρους ποιῆτε.</p> <p>ἔάν μὲν τοίνυν τοὺς ἀγνώτας κολάζητε, οὐδεὶς ἔσται τῶν ἄλλων βελτίων· οὐδεὶς γὰρ εἴσεται τὰ ὑφ' ὑμῶν καταψηφισθέντα· ἔάν δὲ τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν ἑξαμαρτανόντων τιμωρῆσθε, πάντες πεύσονται, ὥστε τούτῳ παραδείγματι χρώμενοι βελτίους ἔσονται οἱ πολῖται.</p>	<p>Απορώ όμως, κύριοι δικαστές, επειδή δήθεν κάποιος προβάλει την αξίωση, εἴάν κάποιος ἐνώ (:την ὥρα που) πλησιάζουν οι εχθροί, ο οποίος (/ που, ἐνώ, ἀν και) ἔχει παραταχθεῖ στην πρώτη γραμμή, υποχωρεῖ στη δεύτερη, να καταδικάζετε αὐτόν για δειλία, ἀν ὅμως κάποιος που ἔχει ταχθεῖ (:παρουσιαστεί για να υπηρετήσῃ / θητεύσῃ) στους οπλίτες (:πεζικό) παρουσιαστεί (:εμφανιστεῖ) στο ἱππικό, αὐτόν να τον συγχωρεῖτε (:να μὴν τον τιμωρεῖτε). Καὶ βέβαια, κύριοι δικαστές, θεωρῶ ὅτι εσεῖς δικάζετε (:εκδίδετε αποφάσεις) ὄχι μόνο γι' αὐτούς [: για να τιμωρήσετε αὐτούς] που αδικοῦν, ἀλλὰ για να κάνετε καὶ τοὺς υπόλοιπους [πολίτες] σωφρονεστέρους (/κοσμιότερους) ἀπὸ τοὺς ἀπειθαρχοῦς (/εγκληματίες).</p> <p>Εἴαν λοιπὸν τιμωρεῖτε τοὺς ἀσήμαντους, κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἄλλους δεν θα γίνῃ καλύτερος· διότι κανεὶς δε θα γνωρίζει την καταδικαστικὴ σας ἀπόφαση· εἴαν ὅμως τιμωρεῖτε τοὺς πιο ἐπιφανεῖς ἀπὸ αὐτοὺς που σφάλλουν, ὅλοι θα το πληροφορηθοῦν, ὥστε χρησιμοποιώντας αὐτὸ ὡς παράδειγμα θα γίνουν καλύτεροι πολῖτες.</p>

Γ2. 10 σημεία (•) x 1 μονάδα = Μονάδες 10

Ο κατήγορος επιδιώκει την καταδίκη του Αλκιβιάδη για λιποταξία και δειλία, ἐνώ τονίζει την ἀνάγκη τήρησης των νόμων και ἐπιβολῆς των ποινῶν. Κατὰ τα λεγόμενά του

- ο Αλκιβιάδης **περιφρόνησε** τοὺς δικαστές, (ὑμῶν κατεφρόνησε)
- καὶ **φοβήθηκε** τοὺς εχθροὺς, (τοὺς πολεμίους ἔδεισε) ὅταν ἐπιθύμησε να καταταγεί στο ἱππικό
- καὶ **αδιαφόρησε** για τοὺς νόμους, **χωρὶς να υπολογίζει** τις συνέπειες των επικίνδυνων ἐπιλογῶν του, (καὶ τῶν νόμων οὐκ ἐφρόντισεν, ὥστε οὐδὲν αὐτῷ τούτων τῶν κινδύνων ἐμέλησεν)
- ἀλλὰ προτιμώντας να **στερηθεῖ** τα πολιτικά του δικαιώματα καὶ να **δημευθεῖ** ἡ παρουσία του, **παρὰ να καταταγεί** στο σῶμα των οπλιτῶν, ὡς ὄφειλε.

¹ Δεκτό καὶ το προβληματικῆς σημασίας καὶ προέλευσης βιωτικός.

- Σε αντίθεση με άλλους που, ενώ στο παρελθόν υπηρέτησαν στο ιππικό και είχαν προξενήσει μεγάλες ζημιές στους εχθρούς, δεν τόλμησαν να ανεβούν πάνω στα άλογα επειδή φοβούνταν το νόμο,
- ο Αλκιβιάδης, τόλμησε να καβαλικέψει άλογο χωρίς να ανήκει στους δημοκρατικούς, (έτόλμησεν ἀναβῆναι, οὔτε εὐνους ὦν τῶ πλήθει),
- χωρίς να έχει ιππεύσει νωρίτερα (οὔτε πρότερον ἰππεύσας),
- χωρίς να έχει ασκηθεί (/μάθει να ιππεύει) μέχρι τη στιγμή της δίκης (οὔτε νῦν ἐπιστάμενος),
- και χωρίς να έχει περάσει από την προβλεπόμενη διαδικασία της δοκιμασίας (ὕφ' ὑμῶν δοκιμασθεῖς),
- γιατί πίστευε ότι δε θα δινόταν η δυνατότητα στην πόλη να τιμωρήσει όσους την αδικούν (ὡς οὐκ ἔξεσόμενον τῇ πόλει δίκην παρὰ τῶν ἀδικούντων λαμβάνειν).

Γ3. α. 4 λέξεις x 1 μονάδα = Μονάδες 4

- (ᾧ) ἄνδρες → (ᾧ) ἄνερ
- τάξεως → (τῶν) τάξεων
- γένηται → γένωνται
- τοῖς ἰππεῦσιν → τῶ ἰππεῖ

Γ3. β. 6 λέξεις x 1 μονάδα = Μονάδες 6

- ἔσοιο
- β' εν. Πρ. ἰππευσον
- Απαρ. ἰππεύσαι
- εἰλόμην
- λαβεῖν
- τὴν πόλιν

Γ4.α. 1 μονάδα για το περιεχόμενο του κάθε κελιού · μονάδες 4

• χρόνον: <u>αιτιατική του χρόνου</u> , πλαγιόπτωτος επιρ. προσδιορισμός στο <u>ἰππεύοντες</u>	• χρόνου (γενική χρόνου) ή χρόνω (δοτική χρόνου) [επιλογή μιας εκ των δύο].
• δειλίαν: <u>αιτιατική της αιτίας</u> , πλαγιόπτωτος επιρ. προσδιορισμός στο <u>καταψηφίζεσθαι</u>	• δειλίας (γενική της αιτίας / εγκλήματος) - οριακά δεκτή και η δοτική: δειλία

β. 6 σημεία (●), με έμφαση στα έντονα γράμματα x 1 μονάδα = Μονάδες 6.

- **πονηρίας** : (Ετερόπτωτος ονοματικός προσδ.) Γενική Διαιρετική στο *εἰς τοῦτο* (σημείο).
- **αὐτοῦ** : (Ετερόπτωτος ονοματικός προσδ.) Γενική Κτητική στο *τὰ χρήματα*.
- **πάσαις** : (Ομοιόπτωτος ονοματικός) Κατηγορηματικός προσδιορισμός στο *ταῖς κειμέναις ζημίαις* (ή σε οποιοδήποτε εκ των δύο).
- **δικασταί** : (Ομοιόπτωτος ονοματικός) Επιθετικός προσδιορισμός στο *ᾧ ἄνδρες*.
- **τῶν ἄλλων** : (Ετερόπτωτος ονοματικός προσδ.) Γενική Συγκριτική στο *βελτίων*, β ὀρος σύγκρισής (με *α' ὀρο* οὐδείς).
- **πλείονος**: Γενική (ως ετερόπτωτος ονοματικός προσδ.) της *αξίας* (οριακά δεκτή η αντικειμενική) στο *ἀξίαν* · ο εν λόγω συγκριτικός βαθμός επιτείνεται από το *πολύ*.